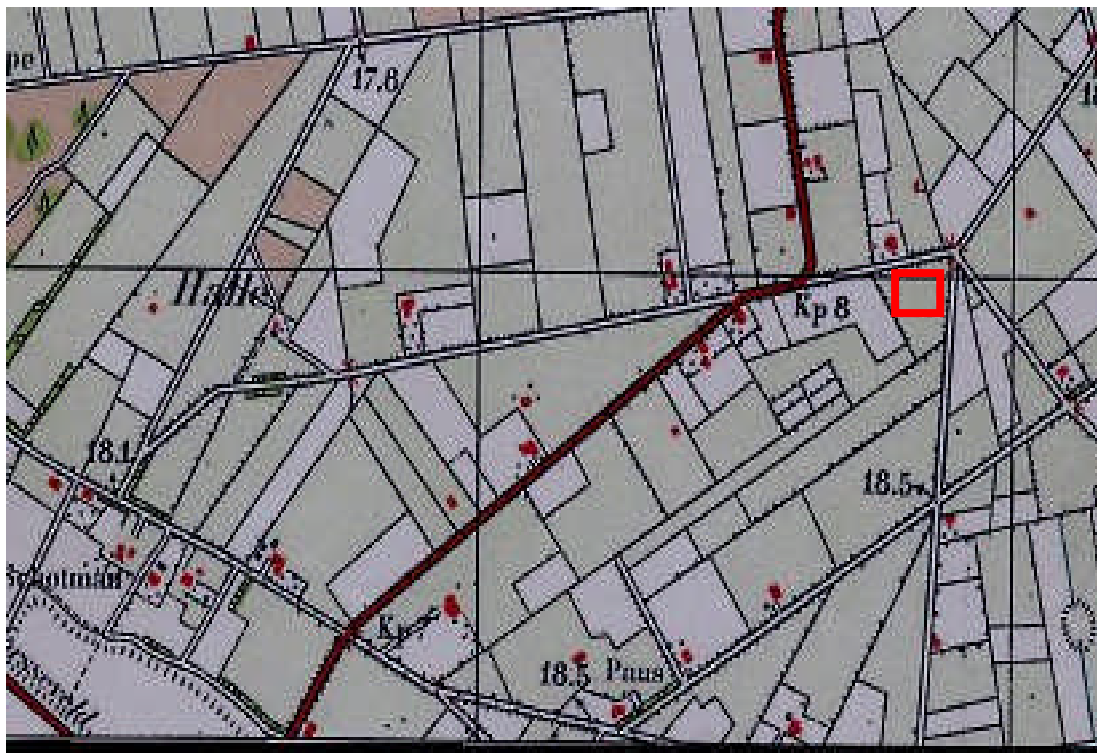

Bureauonderzoek Archeologie

Hoek Halsedijk en Landeweeweg
te Halle Heide, gemeente
Bronckhorst

Opdrachtgever

WIK Adviesgroep
Heelweg 6
7156 NJ BELTRUM
Telefoon (0544) 482 492
Mobiel (06) 23 36 01
E-mail jb@wik-adviesgroep.nl

Projectnummer

2011080

Kenmerk

EKU/DIR/HAMA/2011080

Eindredactie/kwaliteitscontrole: paraaf

datum

Drs. E. van der Kuijl

10-01-2012

Project : Bureauonderzoek Plangebied hoek Halsedijk en Landeweeweg te Halle Heide
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011080

Colofon

Opdrachtgever: WIK Adviesgroep te Beltrum

Project: Bureauonderzoek Plangebied hoek Halsedijk en Landeweeweg te Halle Heide

Projectnummer: 2011080

Titel: Bureauonderzoek Archeologie hoek Halsedijk en Landeweeweg te Halle Heide , gemeente Bronckhorst

Datum: 10-01-2012, versie 1.1

Redactie: drs. E. van der Kuijl – Hamaland Advies

Afbeelding voorzijde: Militaire topografische kaart uit 1936 met het plangebied binnen het rode kader. Bron: www.watwaswaar.nl

© Hamaland Advies VOF. De rechten van intellectueel eigendom verblijven te allen tijde bij Hamaland Advies VOF.

INHOUD

1	Inleiding	4
1.1	Inleiding en onderzoekskader	5
1.2	Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek	5
1.3	Werkwijze	5
1.4	Beleidskaders	5
1.5	Administratieve gegevens	7
2	Bureauonderzoek en verwachtingsmodel	8
2.1	Landschapsgenese	8
2.2	Historische ontwikkeling van Halle Heide	11
2.3	Archeologische waarden	12
2.4	Archeologisch verwachtingsmodel	12
3	Conclusie en aanbeveling	15

Gebruikte literatuur	16
----------------------	----

Bijlagen:

Bijlage 1: Overzicht van het plangebied met de te bebouwen en te beplanten deelgebieden

Bijlage 2: Archiskaartje van het plangebied

Bijlage 3: Geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

1 Inleiding

1.1 Inleiding en onderzoekskader

Hamaland Advies heeft in opdracht van WIK Adviesgroep uit Beltrum een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied gelegen op de hoek van de Halsedijk en de Landeweeweg in Halle Heide (zie bijlage 1). De aanleiding voor het onderzoek wordt gevormd door een bestemmingsplanwijziging voor het plangebied en voorgenomen bouwplannen. De geplande nieuwbouw bestaat uit de nieuwbouw van een pluimveebedrijf. Het plangebied is momenteel in gebruik als akker waar aardappelen geteeld worden.

Het plangebied ligt aan de noordzijde van Halle Heide, ten zuiden van de Halsedijk en ten westen van de Landeweeweg. De totale omvang van de onderzoekslocatie bedraagt 1.5000 m²)1,5 ha.

Het plangebied heeft een lage archeologische trefkans op de archeologische beleidskaart van gemeente Bronckhorst (AWV categorie 9).

Voorafgaand aan de graafwerkzaamheden voor de nieuwbouw dient in het kader van de Wet op de archeologische monumentenzorg (Wamz) verkennend archeologisch onderzoek te worden uitgevoerd. Het uitgevoerde onderzoek bestaat uit een KNA conform bureauonderzoek dat aangevuld is met een verkennend inventariserend veldonderzoek (verkennde fase). Het beleid van de gemeente Bronckhorst schrijft voor dat er per deellocatie minimaal 6 boringen worden gezet tot in de ongeroerde grond, met een maximum van 10 per hectare. Dientengevolge dienen 15 grondboringen te worden gezet tot 25 cm in de ongeroerde bodem. Het bureauonderzoek wordt uitgevoerd door Hamaland Advies uit Zelhem, het booronderzoek wordt uitgevoerd door Hamaland Advies onder auspiciën van MUG ingenieursbureau uit Leek.

Het bevoegd gezag, de gemeente Bronckhorst (de heer W. Hagens) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M.H.J.M. Kocken), zullen de resultaten van het bureauonderzoek toetsen.

1.2 Doel en vraagstelling van het bureauonderzoek

Het doel van het bureauonderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in- en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld.

De volgende vragen zullen, indien mogelijk, beantwoord worden:

- Wat is de bodemopbouw en de vermoedelijke intactheid van het bodemprofiel binnen het plangebied?
- Zijn er archeologische vindplaatsen in het onderzoeksgebied aanwezig?

Het antwoord op deze vragen zal worden verwerkt in een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied, waarbij aangegeven zal worden of een nader onderzoek door middel van karterende boringen nodig zal zijn of niet.

- Is aanvullend onderzoek door middel van karterende of waarderende boringen of proefsleuven noodzakelijk?

1.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek is uitgevoerd conform de eisen van de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, 3.2) en bestaat uit de volgende onderdelen:

- 1 beschrijving van de huidige situatie en de toekomstige situatie (KNA LSO2);
- 2 beschrijving van de historische situatie en de landschappelijke ontwikkeling (KNA LSO3);
- 3 beschrijving van de bekende archeologische waarden (KNA LSO4);
- 4 het opstellen van een archeologisch verwachtingsmodel (KNA LSO5).

Om tot een gefundeerd archeologisch verwachtingsmodel te komen is voor het onderzoek relevant bronnenmateriaal geraadpleegd. Door informatie uit verschillende invalshoeken samen te voegen ontstaat de mogelijkheid dwarsverbanden te leggen tussen de diverse brontypen en aan de hand hiervan een geïntegreerd archeologisch verwachtingsmodel op te stellen. De gegevens voor het bureauonderzoek zijn ontleend aan:

- Archis, het geautomatiseerde archeologische informatiesysteem voor Nederland. Onderdelen hiervan vormen de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW);
- geomorfologisch, bodemkundig, topografisch en historisch kaartmateriaal;
- archeologische bronnenkaart en beleidsadvieskaart van Bronckhorst;
- archeologische rapporten en publicaties;
- aanvullende informatie van drs. E. Brouwer van Arcadis Assen+;
- aanvullende informatie van dhr. G. Lieverdink, S. Postma en H. Somsen van de Historische Vereniging Salehem;

1.4 Beleidskaders

Rijksbeleid

In 1992 werd in Valetta door de Ministers van Cultuur van de bij de Raad van Europa aangesloten landen het 'Europees Verdrag inzake de bescherming van het Archeologisch Erfgoed', beter bekend onder de naam 'Verdrag van Malta', ondertekend. De Wet op de Archeologische Monumentenzorg is op 1 september 2007 in werking getreden. De nieuwe wet heeft zijn beslag gekregen via een wijziging van de Monumentenwet 1988, aanpassingen in de Wet op de Ruimtelijke Ordening (WRO) en enkele andere wetten en met de invoering van de Wabo (2010). Met de nieuwe Wet op de Archeologische Monumentenzorg is het accent komen te liggen op het streven naar het behoud en beheer van archeologische waarden in de bodem (in situ) en het beperken van (de noodzaak van) archeologische opgravingen. Uitgangspunt van het nieuwe beleid is tevens het principe 'de verstoorder betaalt'. Bij het voorbereiden van werkzaamheden die het bodemarchief kunnen verstoren (zoals de aanleg van een weg, een nieuwe woonwijk, een bedrijventerrein), dient onderzocht te worden of daardoor archeologische resten verstoord kunnen worden.

Als uit het onderzoek blijkt dat er archeologische waarden aanwezig zijn en deze niet ter plaatse behouden kunnen blijven, dan dient de initiatiefnemer van het werk de kosten te dragen die gepaard gaan met het opgraven en conserveren van de plaats. Met de introductie van de nieuwe wet zijn de kerntaken en bestuurlijke verantwoordelijkheden van gemeenten veranderd. Eén van de belangrijkste consequenties is, dat gemeenten een centrale rol is toegekend in de bescherming van archeologisch erfgoed. In de wet is bepaald, dat gemeenten door inzet van een planologisch instrumentarium het archeologisch belang dienen te waarborgen. Bescherming van het archeologisch erfgoed kan onder meer vorm krijgen door in bestemmingsplannen regels ter bescherming van bekende en te verwachten archeologische waarden op te nemen. In de regelgeving is vastgelegd dat in het kader van een omgevingsvergunning van de aanvrager geëist kan worden dat hij een rapport overlegt waarin de archeologische waarde van het te verstoren terrein voldoende is vastgesteld. Voor de toetsing van archeologische waarden is een archeologisch bestel ontwikkeld, waarmee de archeologische waarde van een terrein bepaald kan worden door middel van een getrapt systeem van onderzoek. In het kader van het vrijstellingsbesluit volstaat in eerste instantie een bureauonderzoek en een inventariserend veldonderzoek (IVO-K).

Provinciaal Beleid

De provincie is vanuit de Ontgrondingwet (artikel 5, lid 2), Wet Milieubeheer (artikel 1.2.) en de Provincie Wet (artikel 145) het bevoegde gezag inzake archeologie. Bij milieueffectrapportages (MER) en Strategische Milieu Beoordelingen (SMB) kan afhankelijk van de ligging en omvang van het plan zowel het Rijk, provincie als gemeente optreden als bevoegd gezag. Het provinciaal beleid van Gelderland t.a.v. cultuurhistorie en archeologische monumentenzorg is vastgelegd in het Streekplan Gelderland 2005 en Belvoir 3 (provinciaal cultuurhistorisch beleid 2009-2012). In de Kadernota Archeologie 'Investeren in het verleden is werken aan de toekomst' zijn de beleidsvoornemens voor het provinciaal archeologiebeleid van de provincie Gelderland verwoord.

Gemeentelijk beleid

Met de invoering van de Wet op de archeologische monumentenzorg in 2007 is de verantwoordelijkheid voor het bodemarchief gedelegeerd aan gemeenten. Gemeente Bronckhorst beschikt derhalve over eigen archeologiebeleid en treedt op als bevoegd gezag. De gemeente beschikt tevens over een archeologische beleidsadvieskaart. In overleg met de gemeente Bronckhorst en de Regionaal Archeoloog is de beleidsadvieskaart gebruikt als toetsingskader voor de archeologische verwachting. Verder zijn de landelijke en provinciale richtlijnen leidend voor het opstellen en toetsen van het onderhavig onderzoek.

Afb. 1; Kaart uit 1919 met de situering van het plangebied. Bron: Hist. Ver. Salehem.

Project : Bureauonderzoek Plangebied hoek Halsedijk en Landeweeweg te Halle Heide
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011080

1.5 Administratieve gegevens

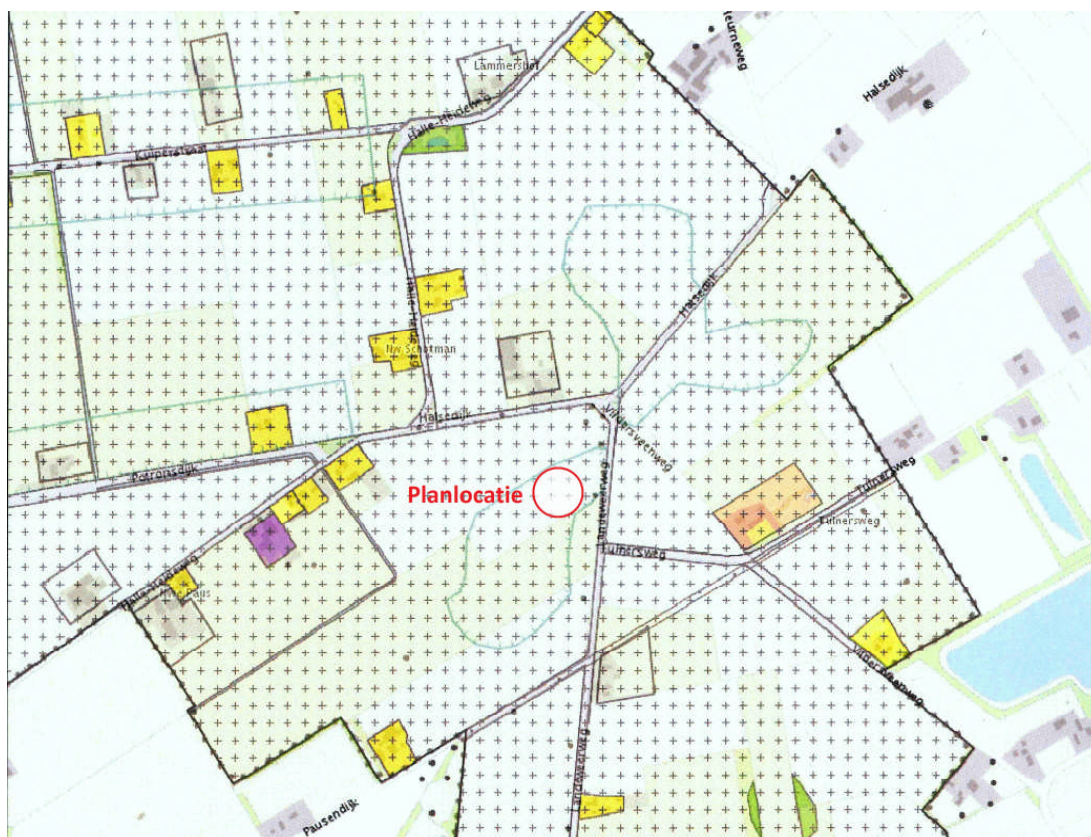
Provincie: Gelderland
Plaats: Halle Heide
Gemeente: Bronckhorst
Toponiem: hoek Halsedijk en Landeweeweg
Kaartblad: 40 F
CIS code: 48466

Huidig grondgebruik: aardappelakker
Toekomstig grondgebruik: Bedrijfsgebouw en stallen voor een pluimveebedrijf
Omvang van de ontwikkeling: 1.5000 m²
Bodemtype: veenkoloniale ontginningsvlakte met moerige eerdgronden
Geomorfologie: Dekzandvlakte (Formatie van Boxtel),
Periode: Prehistorie t/m Nieuwe Tijd

Het centrumcoördinaat van het plangebied is:

227.236 / 446.397

Afbeelding 2 hieronder; Situering van de onderzoekslocatie.

2 Bureauonderzoek en verwachtingsmodel

2.1 Landschapsgenese

Inleiding

In de laatste ijstijd, het Weichselien (120.000-11.700 jaar geleden), bereikte het landijs Nederland niet. Tijdens het Pleniglaciaal veranderde het landschap in een open taiga-achtig landschap met geïsoleerde bosopstanden, dwergstruiken, heide en kruiden. Gedurende het Weichselien raakten de diverse dalsystemen voor een belangrijk deel opgevuld met smeltwaterafzettingen, veen en klei. Tussen 32.500 en 19.000 jaar geleden werd het steeds droger en kouder. In uitgestrekte delen van de Achterhoek werd een dikke zwakgolvende deken van fijn stuifzand afgezet. Tussen 13.000 jaar en 11.500 jaar geleden werden veel dalen opgevuld met stuifzand. Dit werden later de belangrijkste woongebieden. Na de laatste IJstijd ontstond het huidige landschap.

Geomorfologie en bodemgesteldheid

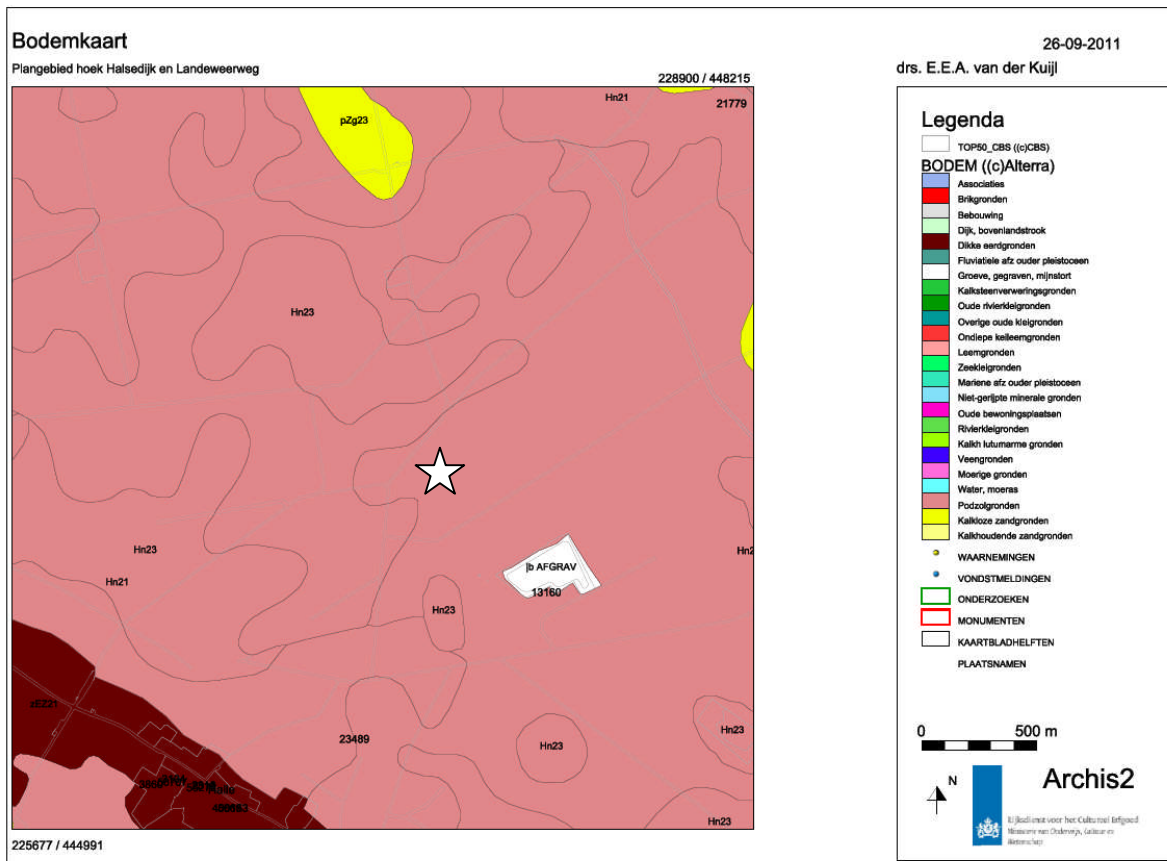
Halverwege de laatste ijstijd (rond 50.000 jaar geleden) verlegde de Rijn zijn voornaamste loop van het IJsseldal naar het Gelderse Poort-gebied en de Betuwe (noordelijk langs Nijmegen), en door het dal van de Niers (zuidelijk langs Nijmegen). Het IJsseldal bleef achter als een 15 km breed, door grote rivieren verlaten dal. In de laagte bleven zich afzettingen van sneeuws meltwater-beekjes (fluvio- en periglaciaal afzettingen) en van de wind (dekzand) verzamelen.

Gedurende het grootste deel van het Holoceen werd de ondergrond van het huidige IJsseldal door talrijke beken doorsneden en met beekafzettingen afgedekt en opgevuld. De (oorspronkelijke) Berkel en Oude IJssel waren van alle beken de belangrijkste. De Berkel had een stroomgebied tot in Duitsland en mondde iets ten zuiden van Zutphen uit in wat nu het IJsseldal heet. Hier waterden de beken in zuidelijke richting af op de Rijn. Door zeespiegelstijging en het opslippen van sediment langs de rivieren is het holocene pakket afzettingen in het Midden-Nederlandse rivierengebied (de delta van Rijn en Maas) langzaam dikker geworden. Als gevolg hiervan begon de Rijn na circa 1100 voor Chr. steeds vaker en steeds meer klei en zand af te zetten in de aangrenzende rivierdalen. In eerste instantie stuwde het Rijnwater het zuidwaarts stromende water in noordelijke richting op, waardoor de rivier steeds vaker buiten haar oevers trad. Hierbij werd zowel zand en klei uit de Rijn afgezet als fijnzandige en lemige rivierkleiafzettingen. De activiteit van beken en kleine rivieren (bijvoorbeeld Berkel) ging door in het Holoceen, ten noorden van Deventer was er bovendien veel veenvorming. Tot in de Romeinse tijd bleef het IJsseldal steeds een laagte, verstoken van grote rivieren.

Na de Romeinse tijd leidde een nog sterkere stuwning met Rijnwater en de toenemende opslibbing tot een doorbraak van enkele in de dalvlakte gelegen dekzandruggen en rivierterrasresten. De crevassegeulen en -afzettingen die hierbij werden gevormd, zijn nu nog ten noordwesten van Zutphen in het IJsseldal terug te vinden. Dit proces herhaalde zich enkele malen totdat er een verhangvoordeel in noordelijke richting naar zee was ontstaan. De huidige loop van de IJssel als noordwaarts stromende zijtak van de Rijn was ontstaan. Na de Vroege Middeleeuwen bouwde de stroomgordel van de IJssel zich verder uit en ontstonden in het sterk meanderende, bovenstroomse deel omvangrijke kronkelwaardcomplexen. Doordat het IJsselwater landinwaarts doordrong tot de daar gelegen beekdal- en dekzandlaagten, werd ook daar IJsselklei afgezet.

Het Oost-Nederlands plateau vormt het brongebied van de beken. Op het hooggelegen plateau bevindt zich een slecht doorlatende pleistocene leemlaag. Hierdoor zijgt neerslag nauwelijks in, maar stroomt via oude smeltwaterdalen in de terrasrand snel af naar het westen. Het jonge ijzerrijke grondwater vormt beekjes als de Visserijbeek en de Zilverbeek, die de bovenlopen vormen van de Baakse Beek/Veengoot. Een ander deel van het regenwater zijgt in en voedt, verrijkt door de kalk- en ijzerrijke bodem, de diepe grondwaterstroom in westelijke richting. Aansluitend op de plateaurand bestaat het stroomgebied uit een groot aaneengesloten dekzandlandschap, dat is ontstaan in de laatste ijstijd. Hierin zijn weer twee sterk verschillende delen te herkennen. Het oostelijk deel bestaat uit grote dekzandvlaktes. Deze zijn begrensd door langgerekte zandruggen zoals de Romienendiek, het Zand en meer in het westen de oostrand van het Groote Veld. Deze ruggen hebben geleid tot stagnatie van het afstromende water waardoor hier, in combinatie met opkwellend grondwater, grote veen- en broekgebieden zijn ontstaan.

Afbeelding 3. Uitsnede uit de Bodemkaart. Het plangebied is globaal aangegeven met een witte ster.

Afb.2: Bodemkaart met de globale situering van het plangebied bij de witte ster.

Ruurlosche Broek

Het plangebied maakt deel uit van de voormalige Ruurlossche Broek. De Ruurlosche Broek is een late ontginning die in 1834 onder toezicht van Gedeputeerde Staten op grond van een verdelingsplan is verdeeld. Het beheer van de gezamenlijke voorzieningen (wegen, bruggen en waterlopen) bleef een voorwerp van zorg¹. De commissie beëindigde haar werkzaamheden rond 1900 (Wardenaar en Zondervan, 2006). GS bleven betrokken bij de beheerskwesties. De waterhuishouding was met het plan van waterlopen bij de verdeling en de regelingen voor het beheer althans op papier goed geregeld. Toch deden zich allerlei problemen voor in de decennia na de verdeling. Een opvallende kwestie was de periodieke overstroming van de Veengoot, zodat delen van het Ruurlosche Broek blank kwamen te staan, ook in het groeiseizoen. Deze Veengoot was aan het einde van de jaren 1830 en mogelijk deels nog in de jaren daarna, gegraven. Een plan daarvoor dateert uit 1839. Bij de aanleg van de Veengoot was de Hissinkbeek, die begon bij Veldhoek onder Ruurlo, stroomopwaarts verlengd tot aan het Aaltens Goor. In de Veldhoek zijn de kampnamen relatief sterk vertegenwoordigd, terwijl Het Broek vooral het domein is van de weide gronden (Klein Bluemink, 1992). Ten noorden van Halle Heide komt ook aardappel- en bietenteelt voor.

Bodemopbouw

In de nattere delen van het landschap in de Achterhoek zijn over een groot oppervlak lage podzolgronden ontwikkeld (lage humuspodzolgronden en moerige podzolgronden). De moerige podzolgronden komen voor in de laagste terreindelen met corresponderende grondwatertrap (II, III en V). De lage humuspodzolgronden komen voor in gebieden met uiteenlopende grondwatertrappen (II t/m VII). Deze gronden zijn in het algemeen kenmerkend voor de overgang van de hogere terreindelen naar de erosiedalen. Soms komt in de ondergrond (binnen 120 cm -Mv) ander materiaal voor, bijvoorbeeld grof, grindrijk zand. Beek- en broekeerdgronden zijn kenmerkend voor de laagste landschapsdelen. Deze gronden komen voornamelijk voor in de erosiedalen, maar ook in meer geïsoleerde dalvormige depressies en vennen, zoals de voormalige Ruurlosche Broek en het Wolfersveen.

¹ Zie ook het archief van Huis Ruurlo (toegang 0894), waar het archief van de beheerscommissie (Commissie voor het Ruurlosche broek) is gedeponneerd, p. 9-10, inventarisnummers 1751-1834.

Moerige gronden

De moerige gronden vormen veelal de overgang van de veengronden naar de zandgronden. De moerige laag kan restveen zijn dat in afgeveende gebieden is overgebleven of kan zijn ontstaan uit veenkoloniale veengronden waarvan de bovenlaag door aanploegen en oxidatie dunner dan 40 cm is geworden. De dunne, moerige laag kan echter ook een beginnende veenvorming zijn (geweest) die vroegtijdig is afgebroken (bijvoorbeeld door fluctuerende kwel of grondwaterspiegelveranderingen). Indien onder de moerige boven- of tussenlaag een podzol is ontwikkeld, wordt gesproken van een moerige podzolgrond; de overige heten moerige eerdgronden. Deze gronden liggen in het onderzoeksgebied voor het merendeel als afgesloten, langgerekte laagten (erosiedalen) te midden van hogere natuurlijke eerd- en veldpodzolgronden

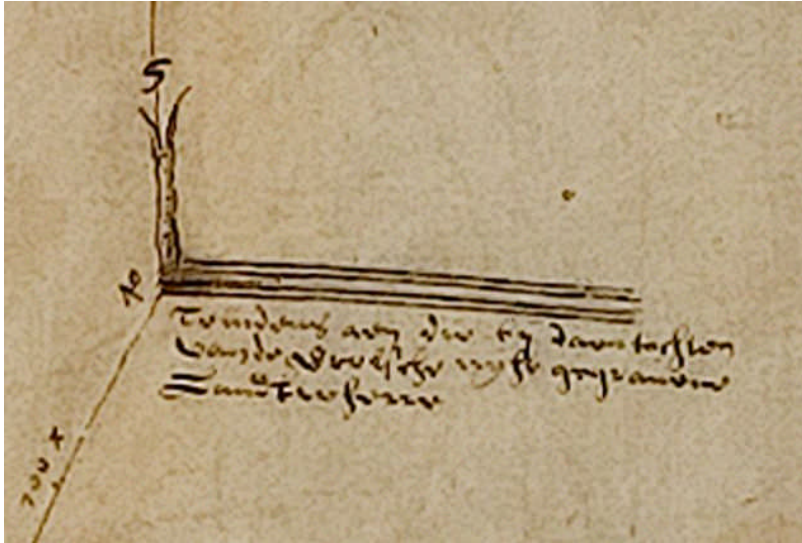
De bodem in het plangebied bestaat overwegend uit een veldpodzolbodem van lemig fijn zand (legenda-eenheid Hn23). Veldpodzolgronden zijn voornamelijk terug te vinden in de jonge ontginningsgebieden, in bossen en in de hier en daar nog voorkomende heidegebieden. Met de benaming “veld” werden tot aan het eind van de 19^e eeuw de nog woeste heidevelden aangeduid, welke tussen de ontginningen en de boerennederzettingen lagen. Veldpodzolen zijn ontwikkeld in zanden met een relatief lage natuurlijke bodemvruchtbaarheid, maar met een hoge vochtigheid. Natte en arme zandgronden waren in het algemeen onaantrekkelijke locaties voor landbouw. De hoger gelegen, en dus drogere veldpodzolen kwamen wel in aanmerking voor landbouw (Spek, 2004). Op de geomorfologische kaart van Bronckhorst behoort het plangebied tot de veenkoloniale veengronden. (zie afb. 4) De hoogte van het plangebied bedraagt 18,37 meter + NAP (www.ahn.nl).

Afb. 4;. Uitsnede uit de geomorfologische kaart van gemeente Bronckhorst met de onderzoekslocatie binnen het rode kader. Bron: Van Straten, 2008.

2.2 Historische ontwikkeling van Halle Heide

De oudste vermelding van het plangebied heeft betrekking op de zogenaamde *Wolss Graeff of Halsen Boom*. Dit is mogelijk de naamgever van het Wolfersveen². Ze staat aangegeven op een kaart (0012-K194) van het Heerenveen of Wolfersveen van omstreeks 1577 (afb.5), toegeschreven aan Jan Ruysch, met aantekeningen van Nicolaes van Geelkercken uit 1641. Het betreft hier de Wolss Graeff met de tekst

“Teindens aen die rij doertochten van de Grolsche nyhe gegravene Landtwhere” (Nieuw gegraven landweer om een einde te maken aan de rij doertochten van de mensen uit Groenlo). Het woord Wols is mogelijk een verwisseling van de a en de o die rond deze tijd wel vaker voorkwam; het zou dan oorspronkelijk Walsgraaf, of Walsloot kunnen zijn geweest. Vergelijk ook met de Wolboom (of walboom) aan de Romienendiek onder Aalten.

Afb. 5; Kaart van de omgeving van het plangebied uit 1577.

Een tweede vermelding staat op een kaart (0012-K196) van de Halsse Mark van 1643 van Nicolaes van Geelkercken (afb. 6). Ook hier de Wols graeff, met een weg die er doorheen loopt (Halsedijk?). Mogelijk stond hier de de Halse boom of slagboom, met een hut voor een bewaker erbij? Vergelijk dit ook met de Olde Landweer, waarbij een tolhut voor de Gravin van Styrum was, en de tolhut aan de Tolhutterweg.

Afb. 6; Uitsnede uit de kaart van Nicolaes van Geelkercken uit 1643 met de omgeving van het plangebied waaronder de Wolsgracht.

Andere vermeldingen komen voor op de kaarten van Ruurlo uit 1656 (0894-1263 Nicolaes van Geelkercken) met “den Wolssengraeff oft Halssen boom” en 1671 (0894-1264 J. van Geelkercken) met “Wolsengraeff of Halsenboom”. Op de historisch topografische kaart van Nicolaes van Geelkercken uit 1643 wordt het gebied rond Halle Heide in ieder geval aangeduid als Heeren-Veen of Heeren-Heide. Het was in oorsprong een veengebied waar pas na de ontginningen bebouwing mogelijk was. Het ligt in de nabijheid van de latere Aaltenseweg. De oude naam van de Aaltenseweg was Zomerweg, wat aangeeft dat het gebied in de winter moeilijk begaanbaar was³. Bebouwing was er toen nog niet, het gehele gebied rond het huidige Halle Heide bestond uit veen en woeste gronden. Aan de Landweerweg lag rond 1500 al wel een tol op de grens tussen de graafschappen Lohn en Gelre. Bij de landweer lag een tolhut die tevens als herberg dienst deed. Op een kaart uit 1850 staat de eerste bebouwing ter plaatse van het voormalige Heeren -veen aangegeven o.a. het boerderijtje Den Dingsdag (afb. 7). Deze keuterboerderij is van het Hallehuistype met lange zijgevels en opvallend steile kap met laag achterschild. Alhoewel de boerderij de laatste jaren als schuur dienst deed, is het interieur bewaard gebleven. De originele bedsteden, de gebinten en de lemen vloer waren nog aanwezig. Het Veenhuisje stond op een grondvlak van tien bij elf meter. Het voorhuis had in het midden een woonkeuken met entree, links daarvan de spoelkeuken en rechts de 'mooie' kamer. Zowel in de kamer als in de keuken waren bedsteden. Het achterhuis werd gevormd door drie ankerbalkgebinten, met op de deel een lemen vloer, links twee varkenstallen en een paardenstal. Aan de rechterkant was de ruimte voor de koeien en jongvee. In 1999 verhuisde het Veenhuisje naar zijn nieuwe adres aan de Halle-Heideweg.

² Schriftelijke mededeling van dhr. S. Postma, Hist. Ver. Salehem

³ Mededeling van dhr. H. Somsen, Hist. Ver. Salehem.

Afb. 7; oude foto van de oorspronkelijke boerderij Den Dingsdag (Bron: Oud Zelhem)

Er waren wel meer woningen rond Halle Heide in die tijd, maar waarschijnlijk stelde dat niet veel meer voor dan plaggenhutten, zoals de bekende Spekvoshutte. Tot omstreeks 1950 werd de heide bij Halle op tijd afgegraasd door kuddes schapen. Rond 1900 kwam er een kentering in Halle Heide. Vanaf dat moment werd er, mede door de komst van kunstmest, grond ontgonnen en geschikt gemaakt voor landbouw. Halle bestaat sindsdien eigenlijk uit drie kleine gemeenschappen Halle, Halle - Nijman en Halle – Heide. Het buurtschap Halle-Heide is één van 47 kleine kernen van de Gemeente Bronckhorst. Het bevindt zich tussen Zelhem,- Lichtenvoorde, Ruurlo en Varsseveld. Het ligt aan de weg van Halle naar Marienvelde "de Halle-Heideweg" en het grenst tevens aan Wolfersveen. De kleine "kern" bestaat uit circa 14 woningen, met de Heideschool en de Heidsmid als middelpunt. Op de plaats van de voormalige kruidenierswinkel zijn onlangs nieuwe woningen gebouwd. Een flink gebied om deze kern wordt bewoond door mensen die deel uitmaken van de leefgemeenschap, maar dit gebied is niet exact begrensd.

2.3 Archeologische waarden

Binnen een straal van 1.000 meter rond het plangebied staan twee archeologische onderzoeken en een waarneming geregistreerd in Archis (II).

Voor de oude gemeente Zelhem heeft Synthegra in 2005 een archeologische verwachtingskaart opgesteld. Hiervoor is historisch onderzoek (onderzoeksmelding 5627) verricht (Emaus, et al, 2005). Deze informatie is tevens gebruikt voor de totstandkoming van de TRAP route van Zelhem (Cultuurhistorische Routes in Nederland 56). Op 1.032 meter ten zuiden van de onderzoekslocatie is aan de Landeweeweg door RAAP in 2008 een verkennend booronderzoek verricht (waarnemingsnummer 23489). Op grond van het ontbreken van een intact bodemprofiel en het ontbreken van archeologisch indicatoren is door RAAP geen vervolgonderzoek geadviseerd.

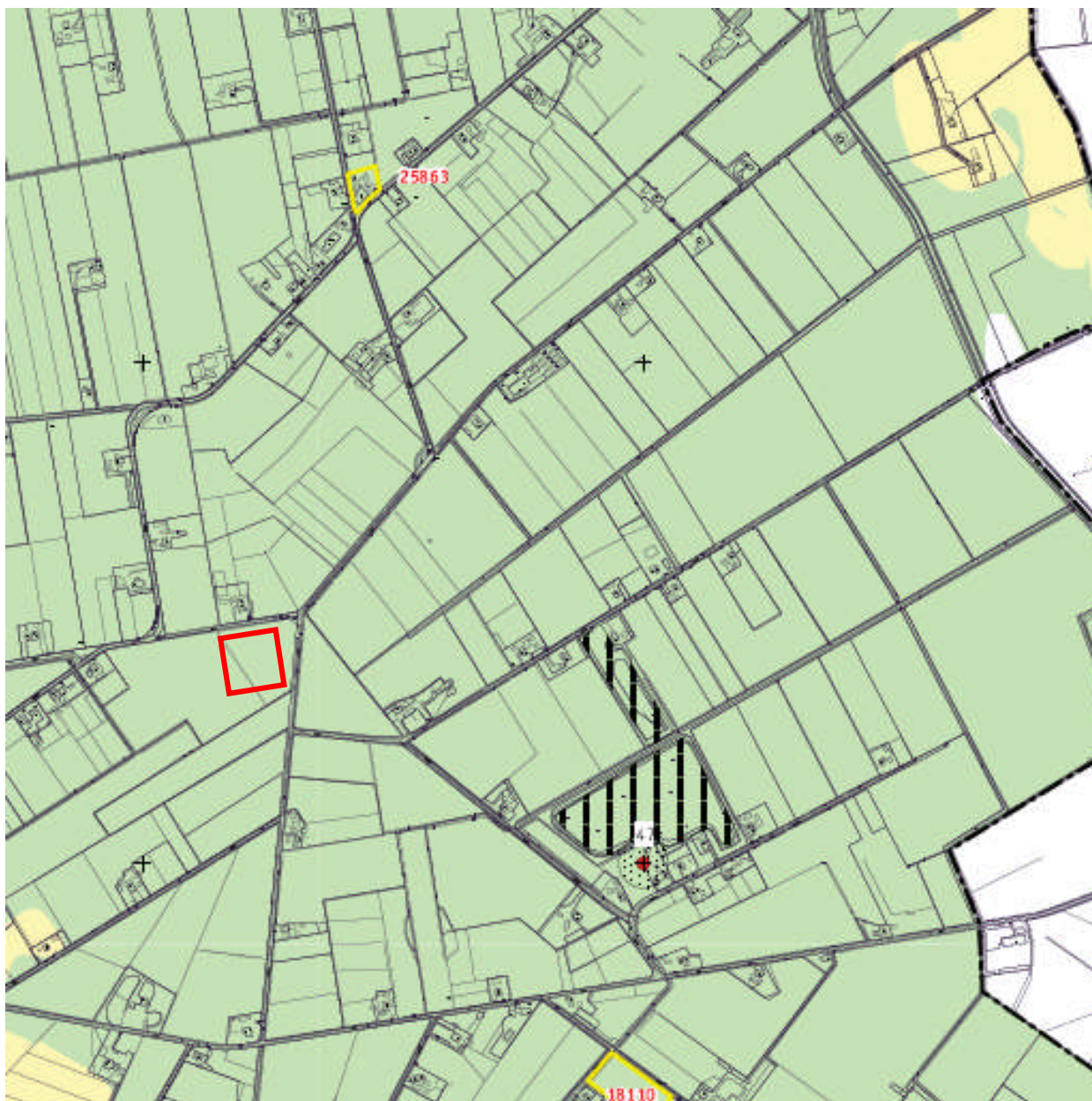
Op 1.062 meter ten zuidoosten van het plangebied is in 1972 door een particulier in het voormalige Vildersveen een doorboorde stenen bijl uit het Vroeg Neolithicum aangetroffen (waarnemingsnummer 13160). Verdere contextgegevens over deze vondst zijn niet bekend.

2.4 Archeologisch verwachtingsmodel

Op grond van de bekende geologische, landschappelijke, aardkundige, archeologische en historische gegevens in en rond het plangebied kan de archeologische verwachting worden bepaald. De lage archeologische verwachting van het plangebied valt samen met de verwachting van RAAP (2008) en de archeologische beleidsadvieskaart van Bronckhorst. Het plangebied valt onder de veenkoloniale veengronden. Onder een moerige toplaag kan eventueel nog restveen aanwezig zijn. Indien onder de moerige boven- of tussenlaag een podzol is ontwikkeld, dan vergroot dit de trefkans op archeologische waarden. De trefkans op archeologische waarden hangt daarom mede af van de intactheid van het natuurlijk bodemprofiel. Omdat het terrein al meermaals in gebruik is geweest als aardappelveld, is de verwachting dat er nog intacte archeologische vindplaatsen aanwezig zijn, zeer gering. Eventuele resterende archeologische resten dateren van voor de veenvorming uit de periode Laat Paleolithicum tot en met het Vroeg Neolithicum.

Tabel 1: Archeologische verwachting plangebied hoek Halsedijk en Landeweeweg te Halle Heide

Periode	Verwachte vindplaatstypen	Verwachte grondlaag (diepte)
Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd	Resten van ontginningssporen, plaggenhutten, etc.	direct onder de bouwvoor
Romeinse Tijd - Vroege Middeleeuwen	Eventuele depotvondsten	Op plaatsen met restveen
Bronstijd - IJzertijd	Eventuele depotvondsten	Op plaatsen met restveen
Paleolithicum-Neolithicum	Nederzettingsterreinen, jachtkampen,	Top van de C-horizont
	Vuursteenvindplaatsen, haardplaatsen	

Afbeelding 8: Uitsnede uit de archeologische waardenkaart van gemeente Bronckhorst. Het plangebied ligt binnen het rode kader in de groene zone (AWV categorie 9; lage trefkans). Bron: Van Straten, 2008.

3 Conclusie en aanbeveling

Op grond van de bestudeerde bronnen kan geconcludeerd worden dat het plangebied een lage trefkans heeft op archeologische resten vanaf het Laat-Paleolithicum tot en met de Nieuwe Tijd. De mate van intactheid van de bodem is mede bepalend voor de trefkans op archeologische vindplaatsen. Archeologische resten kunnen verwacht worden onder de huidige bouwvoor op een diepte vanaf circa 30 cm en circa 75 cm min maaiveld (top van de C-horizont). Archeologische indicatoren kunnen bestaan uit aardewerkscherven, houtskoolfragmenten, bewerkt vuursteen, metaalslak en fosfaten. Wij adviseren om 15 boringen te zetten met een edelmanboor (diameter van 7 cm) en de gehele boorkern te versnijden of te verbrokken en te controleren op archeologische indicatoren. De boringen worden gezet volgens een driehoeksgrid tot een diepte van minimaal 25 cm in de ongeroerde grond.

Verder dient te allen tijde bij het afgeven van een omgevingsvergunning de wettelijke meldingsplicht (ex artikel 53 Monumentenwet 1988) kenbaar te worden gemaakt, om het documenteren van toevalsvondsten te garanderen: *“Degene die anders dan bij het doen van opgravingen een zaak vindt waarvan hij weet dan wel redelijkerwijs moet vermoeden dat het een monument is (in roerende of onroerende zin), meldt die zaak zo spoedig mogelijk bij onze minister”*. Deze aangifte dient te gebeuren bij de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed in Amersfoort. Het verdient aanbeveling ook de verantwoordelijk ambtenaar van de gemeente Bronckhorst (dhr. W. Hagens) hiervan per direct in kennis te stellen.

De resultaten en aanbevelingen uit het bureauonderzoek en veldonderzoek dienen te worden getoetst en onderschreven door het bevoegd gezag, gemeente Bronckhorst (de heer W. Hagens) en diens adviseur, de Regionaal Archeoloog van Regio Achterhoek (drs. M. Kocken).

Project : Bureauonderzoek Plangebied hoek Halsedijk en Landweerweg te Halle Heide
Kenmerk : EKU/DIR/HAMA/2011080

Gebruikte literatuur

Aa, A.J. van der, 1839–1851. *Aardrijkskundig woordenboek der Nederlanden, bijeen gebracht door A.J. van der Aa, onder medewerking van eenige Vaderlandsche Geleerden*. Gorinchem.

Bakker, H. de & J. Schelling, 1989. *Systeem van bodemclassificatie voor Nederland; de hogere niveaus*. Wageningen.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland*. De fysisch-geografische regio's. Assen.

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland).

Blankenberg, H. en K. Taselaar, 1983; *Historisch reisboek voor Nederland*. Bussum.

Borman, R., 1981. *Archeologie in Gelderland*. Zutphen.

Brouwer, E.W., 2009; *Bureauonderzoek Archeologie LOG Halle Heide*. Gemeente Bronckhorst. Arcadis Assen.

Cohen, K.M., E. Stouthamer, W.Z. Hoek, H.J.A. Berendsen & H.F.J. Kempen; 2009: *Zand in Banen*. Provincie Gelderland en Universiteit Utrecht. Arnhem/Utrecht.

Gaalen, P. van, 2010; *Beleef de IJssel. De mooiste rivier van Nederland*. Zutphen.

Geudeke, P.W., K. Zandvliet & L. Balk, 1990. *Grote Historische Atlas van Nederland 1:50.000, 3 Oost-Nederland 1830–1855*. Groningen.

Groenewoudt, B.J. 1994. *Prospectie, waardering en selectie van archeologische vindplaatsen: een beleidsgerichte verkenning van middelen en mogelijkheden*. NAR 17, ROB. Amersfoort.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.

Spek, Th., 2004; *Het Drentse esdorpenlandschap, een historisch-geografische studie*. (Proefschrift), Utrecht.

Steehouwer, K.J., 2007; *Zelhem. Fietsen door De Marken en Om de Halse Rug. Cultuurhistorische Routes in Nederland*. , nr. 56, *Zelhem Gelderland*. TRAP route. Amsterdam.

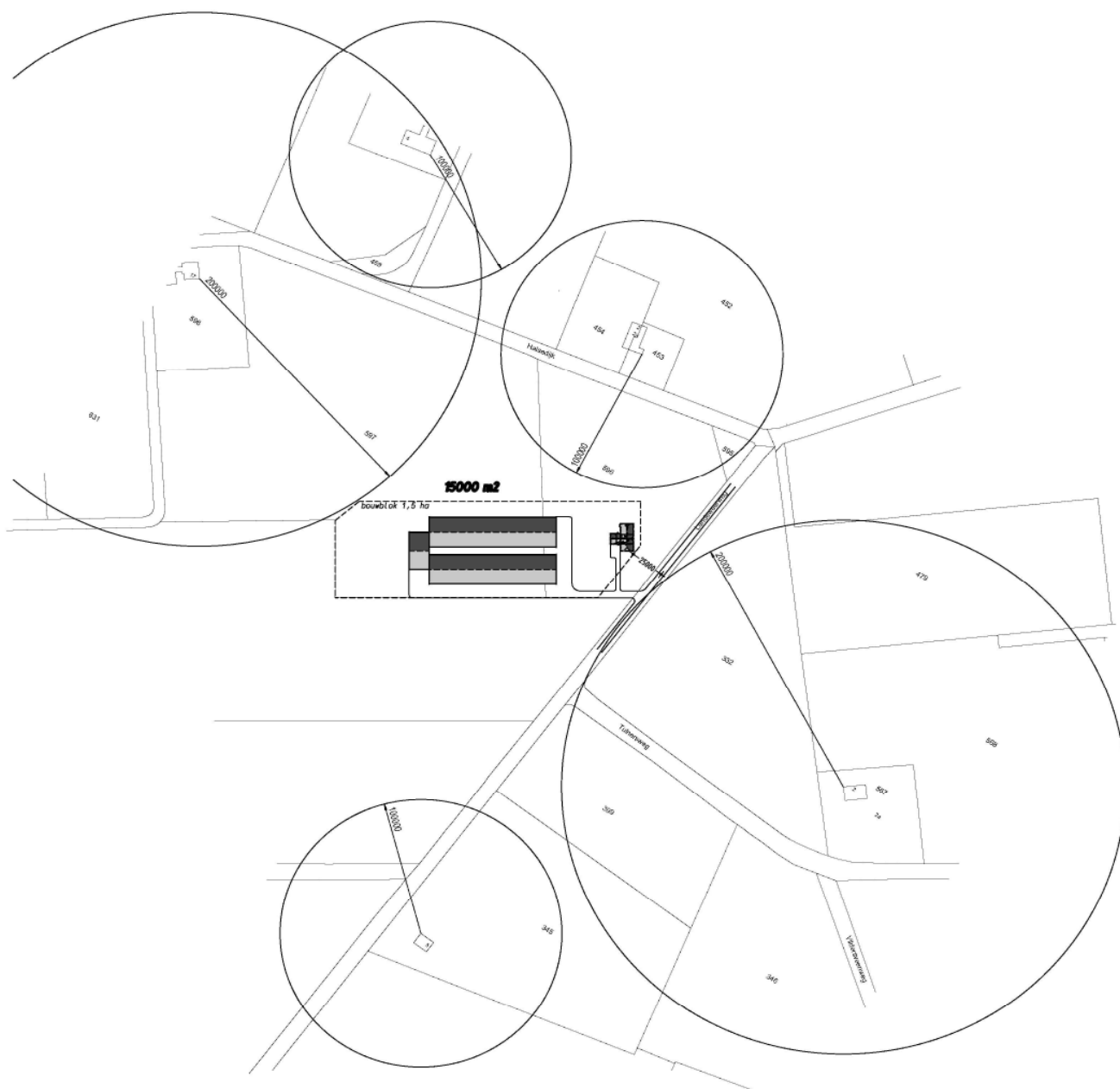
Straten, K.C.J. van en F. de Roode, 2008; *Archeologische waarden en verwachtingen in de gemeente Bronckhorst*. RAAP-rapport 1748. Rapport en Bijlagen. Weesp.

Wardenaar K.J. en M. Zondervan, 2006; *Landgoederenzone Baakse Beek. Ontwerpstudie Waterbeheer. Cultuurhistorie als inspiratiebron voor ruimtelijke ontwikkeling*. Amsterdam.

Geraadpleegde websites: www.archis.nl; www.kich.nl; www.oudzelhem.nl; www.watwaswaar.nl; www.wikipedia.org;

Bijlagen

**Bijlage 1: Situatietekening van het plangebied met de
geplande nieuwbouw**

Situatie Kadastrale gemeente Zelhem
 akte AC nr: 598 - 597
 chaot 1:2000

opdrachtgever: Dhr. G.M. Tietjes
 Halsweg 43a
 7025 ET Halle

telefoon: 0314 - 631530

betreft: Situatie nieuwbouw Pluimveebedrijf
 Locatie: Halsedijk/Landweerweg

handt.:

Ing. Jan Boverhof
 Agrarisch adviseur

heulweg 8 Telefoon 0544-482482
 7158 NJ Beltrum Fax: 0544-481748

schaal: 1:2000	formaat: A 2	datum: 18-04-2011
get.: Marcel	tek.nr.: PG 2	d.d.gew.: 11-05-2011
bouwkundig 3D ontwerp- en adviesbureau agrarische sector dorpsstraat 4a, 7158 LJ Beltrum www.bouwburo-AR.nl		tel. 0544 481358 fax 0544 482342 info@bouwburo-ar.nl
		13-05-2011
		07-07-2011

Tekeningen en producten van Bouwburo AR zijn beschermd op basis van de wet inzake auteursrecht en/of andere rechten van intellectuele eigendom. Het is niet toegestaan deze te kopiëren of te verspreiden. Bouwburo AR is niet aansprakelijk voor schade van welke aard ook voortvloeiende uit het gebruik van deze tekeningen en producten. * Copyright Bouwburo AR.

**Bijlage 2: Archiskaartje met de globale situering van het
plangebied (bij de witte ster)**

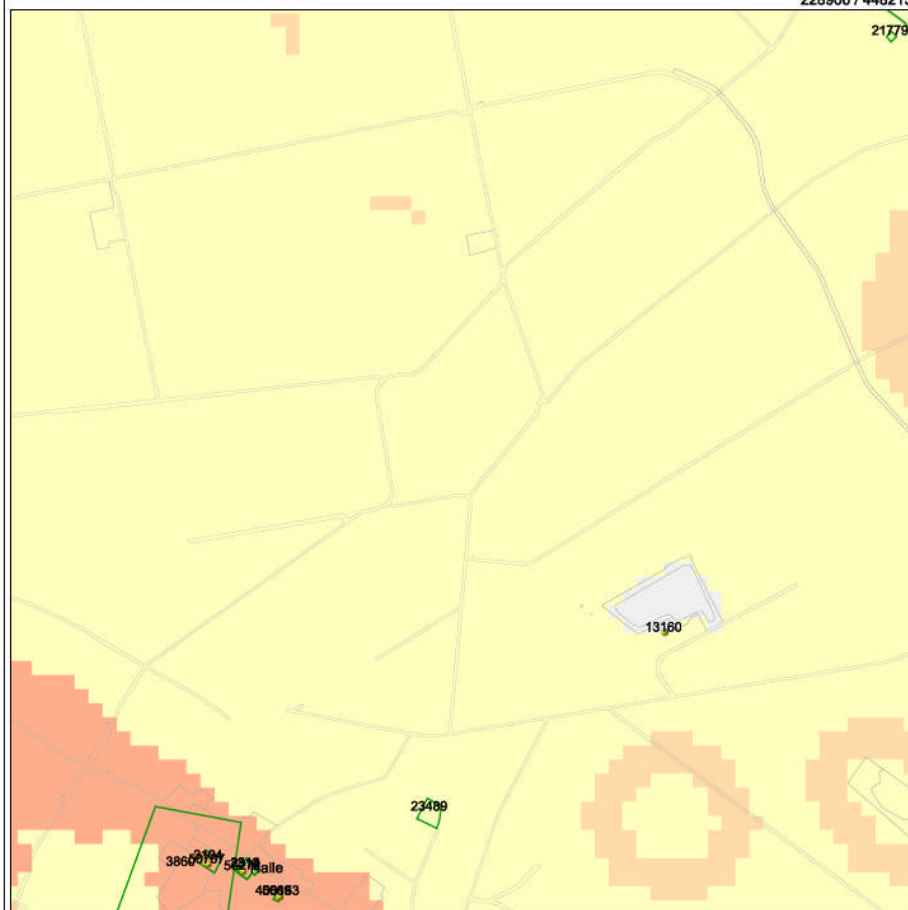
Archeologische waarden- en verwachtingenkaart

Plangebied hoek Halsedijk en Landeweeweg

228900 / 448215

26-09-2011

drs. E.E.A. van der Kuijl

225677 / 444991

Legenda

- WAARNEMINGEN
- VONDSMELDINGEN
- ONDERZOEKEN
- MONUMENTEN
- TOP50_CBS ((c)CBS)
- KAARTBLADHELFTEN
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middel hoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middel hoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd
- PLAATSNAMEN
- PROVINCIES

0 500 m

Archis2

Uitsluitend voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Bijlage 3: Overzicht van geologische perioden en lijst met gebruikte afkortingen

Bureauonderzoek

- IVO-V Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. verkennende boringen
- IVO-K Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. kartende boringen
- IVO-W Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende boringen
- IVO-K-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. kaartende profielen
- IVO-W-G Inventariserend Veldonderzoek d.m.v. waarderende profielen
- AB Archeologische Begleiding
- AMK Archeologische Monumenten Kwart
- IKAW Indicatieve Kaart Archeologische Waarden
- KOB Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed Bodemonderzoek
- ARCHIS Archeologisch Informatie Systeem
- BP Before Present
- CAA Centraal Archeologisch Archief
- GLG Gemiddeld Laagste Grondwaterstand
- GHG Gemiddeld Hoogste Grondwaterstand
- MV Meetveld
- NAP Nieuw Amsterdamse Peil
- RGD Rijks Geologische Dienst
- STIBOKA Stichting Bodem Kartering

Paleolithicum: tot 8000 vC	PALEO	vroeg: 800 – 600 vC	IJZV
	vroeg: tot 300.000 vC	midde: 500 – 250 vC	IJZM
midde: 300.000 – 35.000 vC	PALEOV	laet: 250 – 12 vC	IJZL
	PALEOM		
laet: 35.000 vC – 8000 vC	PALEOL	Romeinse tijd: 12 vC – 450 nC	ROM
	PALEOLA	vroeg: 12 vC – 70 nC	ROMV
laet: 18.000 vC – 8000 vC	PALEOLA	vroeg: 12 vC – 25 nC	ROMVA
	PALEOLB	vroeg: 12 vC – 25 nC	ROMVB
Mesolithicum: 8000 – 4000 vC	MESO	midde: 70 – 270 nC	ROMM
	MESOV	midde: 70 – 270 nC	ROMMA
midde: 7000 – 6450 vC	MESOM	midde: 70 – 150 nC	ROMMB
	MESOL	midde: 70 – 150 nC	ROMML
Neolithicum: 5000 – 2000 vC	NEO	laet: 270 – 450 nC	ROML
	NEOV	laet: 270 – 450 nC	ROMLA
vroeg: 6500 – 4200 vC	NEOVA	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOVV	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
vroeg: 4900 – 4200 vC	NEOVV	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOVV	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
midde: 4200 – 2850 vC	NEOM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOMA	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
midde: 3400 – 2850 vC	NEOMB	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOMB	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
laet: 2850 – 2000 vC	NEOL	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOLA	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
laet: 2850 – 2450 vC	NEOLA	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOLA	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
laet: 2450 – 2000 vC	NEOLB	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	NEOLB	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
Bronstijd: 2000 – 800 vC	BRONS	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSV	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
vroeg: 2000 – 1800 vC	BRONS	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
midde: 1800 – 1100 vC	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
midde: 1800 – 1100 vC	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
midde: 1800 – 1100 vC	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSM	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
laet: 1100 – 800 vC	BRONSL	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	BRONSL	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
IJzerijd: 800 – 12 vC	IJZ	laet: 270 – 450 nC	ROMLB
	IJZ	laet: 270 – 450 nC	ROMLB

Metaalvoorwerpen	Metaalvoorwerpen	Metaalvoorwerpen	Metaalvoorwerpen
	Metaalvoorwerpen	Metaalvoorwerpen	Metaalvoorwerpen
Bron	MBR	SBA	SBA
	MAU	SBE	SBE
Goud	MFE	Diagras / gabbro / doleriet / dioriet	SDI
	MCU	Git	SGI
Koper	PG	Greniet / gneis	SGR
	MME	Jasdeint / rethet	SJA
Messing	MXA	Kalk (steen)	SKA
	MSN	Leien	SLE
Tin of lood legering	MAG	Marmar	SMA
	MAG	Marmar	SMA
Zilver	ODB	Oter	SOK
	ODB	Oter	SOK
Bot, dierlijk	OMB	Steen	STE
	OMB	Tefiet / basaltlava	STE
Bot, menselijk	OMB	Tuifteen	STU
	OMB	Vuursteen	SVU
Bot, onbekend	ODG	Zandsteen / kwartsiet	SZA
	ODG	Zandsteen / kwartsiet	SZA
Gawei	ODH	Onbekend	XXX
	ODH	Onbekend	XXX
Hout / Houdekol	ODI	Leer / huid / bont	XXX
	ODI	Leer / huid / bont	XXX
Leer / huid / bont	ODL	Niet van looppaaling	---
	ODL	Niet van looppaaling	---
Organisch	ODX	Glas	GLS
	ODX	Glas	GLS
Organisch, dierlijk	ODX	Keramiek	KER
	ODX	Keramiek	KER
Organisch, menselijk	ODX	Slak	SLAK
	ODX	Slak	SLAK
Organisch, plantaardig	ODX	Slak	SLAK
	ODX	Slak	SLAK
Schelp	ODS	Slak	SLAK
	ODS	Slak	SLAK
Textiel: katoen / linnen / wol / zijde	OTE	Slak	SLAK
	OTE	Slak	SLAK

A-horizont: Miner / (neus) bovengrond. Indien er uitspoeling van materiaal optreedt, heet deze uitspoelingshorizont ook we / -horizont.

B-horizont: Inpaalingshorizont. Een horizont waaraan door inspoeling uit een hoger liggende horizont humus, ijzer of kleibestanden zijn toegevoegd.

C-horizont: Een horizont die weinig of niet veranderd is door bodemvorming, de moederbodem. Men kan aannemen dat de bovenliggende, al dan niet door bodemvorming veranderde, horizonen uit soortgelijk materiaal zijn ontstaan.

Eendgrond: Gronden met een goed ontwikkelde, donkere, humeuze bovengrond. De donkere bovengrond verschilt duidelijk van kleur met de ondergrond. In de ondergrond heeft geen duidelijke profielontwikkeling plaatsgevonden.

Eedek: De bovenlaag van een bodem die is ontstaan door een jarenlang gebruik als bouwland. Een eedek is bijvoorbeeld te vinden bij een snijdergrond.

Gyllar: Afgesloten organisch materiaal dat bezinkt en bijdraagt tot de veenvorming.

Inhumatiegraf: Graf voor rijkegraving (al dan niet in een acof van hout, lood of steen).

vertikale jaren	14C y BP	Litho- stratigrafie	Chronostratigrafie	Vegetatie	Archeologische perioden	Cultuurnamen
-1500 n Chr. -1000	• 1000	Duikmarke III	Subboreaal	Icofoss	Late Middeleeuwen	Zuilen
		Duikmarke II			Karolingische tijd	
		Formele van Nieuwkoop			Merovingische tijd Van Romeinse tijd Middeleeuwen Mid	